

Támadnak minden bizonynal még erősek és elszántak, akik nekivág-
nak a nagy eposz anyanyelvükön való meghódításának. Ebben a hitben,
főhajtással a finn nép nevesei és névtelenjei előtt, Rácz István fordításából
idézzük a Kalevala utolsó sorait:

Ámde mégis mindazáltal új dalok útján indultam,
utat leltem, jelet tettem, útmutató ágat törtem.
Messze megy majd ez az ösvény, új utak ágaznak szerte
nálam nagyobb dalosoknak, éneket többet tudóknak
most növekvő nemzetében, serdülőknek seregében.

CSÓRI SÁNDOR

Finn költők estje

Minden országnak megván a maga címeré. Egy olyan, messziről fölis-
merhető jelvénye, melyre a történelem égette rá a nép mitikus eredetét,
múltját jelképező szimbólumot: a királysast, a kétfejű sast, a turult, a lilio-
mot őrző oroszánt, az országot átszelő, négy folyó tömör ábrázolatát. De a
hivatalos címer mellett mindegyik népnek van egy másik, egy nem hivata-
los címere is. Egy apokrif, egy köznapibb, egy könnyebben megfejthető vál-
tozat. Erre viszont a történelem helyett a világot járó közhelyek égették rá
a maguk tűzzománcba ágyazott jelképeiket. Így került a mienkbe a csikós,
a gulyás, a puszta, a gémeskút, a bársony mellényben muzsikáló cigány, a
finnekébe pedig a szauna, a rénszarvas, az áfonya, a finn tőr, s újabban —
szerencsére — az előbbieket föl magasodva a finn építészet igézetes képe.
Sőt, hogy ezúttal a politikát se mellőzzük, a finnek jelenkori címerébe így
égetődött bele a híres, Alvar Aalto tervezte Fínlandia-ház, a Kongresszusi
Palota, ahol az 1975-ös Helsinki Egyezményt aláírták. Azóta nincs olyan nap,
hogy a világhírek vagy a hírmagyarázatok révén legalább egyszer meg ne
kondulna bennünk Helsinki neve s vele együtt a finneké.

Hogy az egyezményről mit gondolunk, legokosabb, ha most elhallgat-
juk. A történelem korunkban is tele van kétségbeejtő, drámai és hamis je-
lenetekkel, amelyek legföljebb arra jók csak, hogy a szívrohamoktól szen-
vedő emberiség rövid időre elfeledkezzék önmagáról, és lélegzethez jusson.
Helsinki ennek a gondosan kiszámított időnyerésnek volt nemcsak színtere,
de bizonyos értelemben a szorgalmazója is.

Egy olyan kis nemzet számára, mint a finn, amely hosszú időn át csak
kakasülőről nézte, nézhette a világszínpadon zajló eseményeket, az 1975-ös
esemény sikeres beugrásnak számít. A néző szereplővé lépett elő, még ha
mellékszereplővé, akkor is!

Úgy gondolom, hogy az ilyen rangosodás nem a szerencse és nem a vé-
letlen műve. És nem is csak a politikusoké. Megteremtésébe, kibőjtölésébe

Elhangzott a Szkéné Színpad finn költői estjén, 1984. október 12-én.

az egész nép akarata, türelme, erkölcsi ereje is belejátszott. Áttételesen tehát az irodalomé is. A költészeté, a prózáé, a gondolati íróké. Hiszen a vers, a novella, a regény, az esszé azáltal, hogy megnevezi a valóságot, bemutatja az embert önmagának és hozzásegíti a valóságot saját kibontakozásához. Ezt a láncolatos folyamatot Konfucius, a régi kínai bölcs, minden időkre szólóan így írja le: „Ha a nyelv nem pontos, akkor az, amit mondunk, nem azonos azzal, amit gondolunk; ha nem azt mondjuk, amit gondolunk, a művek nem jönnek létre; ha a művek nem jönnek létre, nem virágzik az erkölcs és a művészet, nem jut érvényre az igazság; ha nem jut érvényre az igazság, a nép nem tudja, hányadán áll...”

A régi arany szabályok érvényesülését, persze, ma már nem lehet ilyen ártatlan szemmel és logikával követni, de azért azt látnunk kell, hogy Finnország az 1939-es téli háború óta mostanáig nem változhatott volna annyit, amennyit előnyére változott, ha nem az egész nép idegrendszere sajog, feszül, gyötrődik a kényes sorsfordulók hátterében.

Aki vendégként Finnországban jár, rögtön megcsapja ennek az együttlétnek, pontosabban: együtt-létezésnek a hangulata. Megcsapja valamiféle dúsabb levegő. Éles és tiszta, amely nemcsak az erdőkből és a vizek fölül árad, hanem az emberekből is. Mi, magyarok szertelenebbek, hangoskodóbbak és zaklatottabbak vagyunk, ezáltal talán színesebbek is északi rokonainknál; az ő létezésük kerete azonban szilárdabb és a kézfogásuk is megbízhatóbb. Adott szavuknak még ma is arany a fedezete. Ízlésük meghitt és megnyugtató, egyszerre érzi meg benne az ember az arányok fegyelmét, a geometria báját, a természet és a termékenység páráját s testmeleg alakzatait. S ha Helsinkiben, június fehér éjszakáján, elindul egy sirály a tenger felől s kitartó, lassú szárnyalással hosszában végigrepül a Mannerheim sugárút fölött, megíratlan zene ígérete nyomul az elcsöndesült házak fölé. A vasak, a szobrok, a kövek, az acélsínek fölé egy elűzhetetlen fuvolahang. Világvárosi illí? Helsinkitől még ez sem idegen teljesen, mert hiába világváros, tágas negyedeiben nemcsak emberek laknak, hanem a tenger is, és a természet is. Nagy parkjaiban órákig sétál gathat a Hold s ugyanott kereshetnek ideiglenes hazát a legendás részek is.

A finn disszonanciát, másképp fogalmazva: a finn meghasonlást elsősorban ők és az öngyilkosok bolygatják föl újra és újra. Szinte hihetetlen, de a kék szemek nyitott térségein elég gyakran átdülgöl a kezelhetetlen balsors. Nem engedi tán elfelejteni a múltat? Én azt hiszem, nem engedi elfelejteni a jövőt sem. Különös paradoxon az, ami a finnek a második világháború óta máig, mint valami abroncs, egybefogja. Egyik legjelentősebb kortárs költőjük, Tuomas Anhava így fogalmazta ezt meg világosan: „... vagyunk, mert van vesztenivalónk.”

Öntudat és aggodalom sűrűsödött össze ebben a paradoxonban. Életrealitás, hit és veszélyérzet. Egy peremen élő kis nép kétségekre figyelő józansága. Egy költői est bevezetőjében stílusosan még azt is mondhatnám, hogy: lírai énje.

De itt megállok. Semmiképpen se szeretnék olyan látszatot kelteni, hogy itt dong, itt bozsog fejem körül a finn irodalmi élet, és én az első szemnyitásra megmondom, mik az esélyei, a határai, s természetesen azt is, hogy mi a veleje és a magja. Ilyesmit még az égi szerelemről se tudhat az ember, nem egy bonyolult, földi dologról. Ezt talán még maguk a finnek se tudják, mivel egy irodalom mindig közös erőfeszítés végösszege, amely el-lentétekből, kísérletekből és nagyon is eltérő esztétikákból szűrődik le.

Tények és ismeretek terjesztése helyett kénytelen leszek továbbra is az elfoglaltságaimra hivatkozni. Legalább tizenöt esztendeje figyelek megkülönböztetett kíváncsisággal a modern finn költészetre. Kíváncsiságomat Jávorszky Béla csöndes konoksága szikráztatta föl. Két alkalommal is oda-csúsztatott elélem egy vékonyka könyvet, félig-meddig magánkiadású fordításkötetét, nézzem meg, milyen verseket írnak északon a finnek. Megnéztem őket és beléjük szerettem.

Nem azért, mintha az elélem csúsztatott versek olyan rendkívüliek és lenyűgözően nagyok lettek volna. A beatköltők: Corso, Ginsberg és Ferlinghetti lendületesebb és poklosabb verseket írtak. Szabadon tobzódott bennük a kaland, az életvágy, az örület, a nemiség; tüntettek a versben vagy unatkoztak s földrészeket forgattak nyáron az ifjúság parazsa fölött. A finnek azonban valami egészen mást tudtak. Vagy ha hasonló dolgokról beszéltek is, akkor is másként. Más volt a fejtartásuk, a szájtartásuk, és mások voltak a gesztusaik. De nemcsak a fiatal amerikaiktól különböztek feltűnően, hanem a kortárs franciáktól, németektől, angoloktól, sőt — szememben — elűtöttek a svédektől is, akik épp a modernség meggyökereztetésében hatottak rájuk kezdetben kitoröhlhetetlenül. Az utóbbiakhoz viszonyítva a finnek költészetét nem aszalta meg semmiféle absztrakció. Akármilyen vőfényei támadtak is Európában az avantgardizmusoknak, a finnek érzékletes nyelve láthatóan ellenállt a meddő, irodalmias csábításoknak. A szépség és a hétköznapiság, az átszellemített tárgyiasság és a földön gyalogló derű ugyanolyan magától értetődően elfér benne egymás mellett, mint a miénkben, és a versek minden szavának tapintható teste van, múltja és vére, mint az embernek, mint a fának. Öregek kézmozdulataként ténferegnek ezekben a versekben az őszi ködök s a tavasz a kezét gyökerek kis hóbugyija alá dugja. A szerelmesek halántéküllata úgy csapja meg a versek olvasóját, mint az alma illata télen. Hogyan is vall erről az érzékletességről Eeva-Liisa Manner? „A világ: költészet, mit érzéseim írnak.”

Ez a tulajdonság azonban csak egy a sok közül. Az ötvenes, a hatvanas, a hetvenes évek finn költői más fölismerhető értékekkel is gazdagították a hazai, de az egyetemes verskultúrát is. Például Paavo Haavikko, aki a közelmúltban kapta meg a Neustadti-díjat, vonzóbb nevén: a „kis Nobel-díjat”, két lírai újításával is törvényteremtő költő.

Egyik újítása az, hogy a történelmet fölfedezi a lírai költészet számára is. Nem mint múltat, nem mint kihantolható tegnapot, hanem mint örök jelenidőt. Sok Haavikko-versben a történelem bizonyosságokat kínáló, mozgó parabola. Olyan fölfokozott értelme van, mint a szimbólumoknak, vagy a modern metaforáknak. A görögök kora, Tiberius és Cézár kora, a valamikori finn nagyhercegség kora ugyanúgy lehet verseiben a modern életérzés lejátszódásának élven közege, miként az álom. Sőt, mintha a történelem lírai átértelmezésével Haavikko pórébben tudná bizonyítani, hogy a világ régen és most is könyörtelen, rideg, az ember hatalomvágyó bolond s az ember kiseded játéka pedig durvák és aljasak.

A másik újítása a vers szerkezetére és a versbeszédre vonatkozik. Haavikko észrevette, hogy ez a világ, ez a mi huszadik századi világunk gyorsan és érthetetlenül hadar. Egyszerre beszél mindenről: háborúkról és szépségversenyekről, a Földközi-tenger fölött forgoló por-viharról, az öngyilkos bálnákról és a kokaincsempészetben fölhasznált tevék sorsáról. S Haavikko helyett, hogy föllázadt volna a világhódító hablatyolás ellen, mint mondjuk Pilinszky, szembenézett vele és megtanulta ennek a gyorsan bomló

és osztódással szaporodó beszédnek a mondattanát. Ha kevésbé látványosan is, de valami hasonló történt, mint a szürrealista költőkkel az automatikus írás esetében, a képzetek szabad társításával. Hasonló történt, mondom, a különbség mégis nagyon lényeges. Ugyanis a szürrealisták még egy nemlétező világot akartak magukban föltárni, a gátlástalanul áradó látomások és képzetek segítségével, utódaik viszont egy szürrealista világot kaptak örökségül. Alkalmazkodni ehhez kellett. A feje tetejére állt világban arra kellett az embernek rádöbbenie, hogy lassan azt ismeri jobban, amit nem ért. Vagyis a képtelen, az abszurd lesz a közismert.

Egy olyan irodalomban, amelyben küzdelem folyik az emberiség-helyzetek megértéséért és megváltoztatásáért, s ahol új törvényei és új módszerei születnek az alkotásnak, ott még akkor sem beszélhetünk a költészet válságáról, ha maguk az alkotók beszélnek is róla. Hiszen az újítás mindig az életakarát jele. S nem is csak egy emberé! Mert nem csupán a politika eredményeit tekinthetjük közös erőfeszítés gyümölcseinek, hanem egy irodalomtét is! Ha a jelenkori finn költészetből eddig néhány nevet emeltem csak ki — meg sem említve például Lassi Nummit, Holappát, Saarikoskit — ennek egyedüli oka maga a műfaj, a határokat szabó idő. A hiányos körkép ellenére annyi azonban bizonyos, hogy az ötvenes évek óta megteremtett modern finn költészet nem négy vagy öt költő műve, de legalább három-négy nemzedéké. Személy szerint azé a háromé is, akik a mai költői esten a vendégeink: Viljo Kajaváé, Vainö Kristinái és a legfiatalabbé: Hannu Kankaanpääé.

KOTSIS NAGY MARGIT RAJZA